

Sanja JELISAVAC TROŠIĆ¹

POLOŽAJ SRBIJE U MEĐUNARODNIM TOKOVIMA INTELEKTUALNE SVOJINE²

Uvod

U naučnoj i stručnoj literaturi postoji više različitih definicija pojma intelektualne svojine. Najčešće se taj pojam definiše putem nabranja njegovih pojavnih oblika ili se koriste definicije koje je zakonodavac dao prilikom pravne regulative intelektualne svojine. Intelektualna svojina se pre svega odnosi na stvaralaštvo uma: pronalaskе, književna i umetnička dela i simbole, imena i slike koji se koriste u trgovini.³

Intelektualna svojina je proizvod intelekta koji je vlasništvo pojedinca ili organizacije, i koji prema tome može da odabere da ga slobodno koristi ili da ga ustupi drugom licu, s tim da kontroliše njegovu dalju upotrebu. Intelektualna svojina može da se nađe svuda – u knjigama, filmovima, kompaktnim diskovima (CD), DVD diskovima, softveru, u svakom predmetu kao što su automobili, računari, lekovi, razne vrste biljaka, u svemu što je nastalo i razvilo se

---

¹ Magistar ekonomskih nauka Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Beogradu. Istraživač saradnik, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd. Doktorand na Ekonomskom fakultetu u Beogradu. E-mail: sanja@diplomacy.bg.ac.rs.

² Ovaj rad je rezultat naučnog projekta "Srbija u savremenim međunarodnim odnosima: Strateški pravci razvoja i učvršćivanja položaja Srbije u međunarodnim integrativnim procesima - spoljnopolički, međunarodni ekonomski, pravni i bezbednosni aspekti" (br. 179029) koji izvodi Institut za međunarodnu politiku i privredu Beograd, a finansira Ministarstvo prosvete i nauke Republike Srbije.

³ Kulenović Grujić Emina, urednik, (2009), *Šta je intelektualna svojina*, WIPO i Zavod za intelektualnu svojinu Republike Srbije, Albatros plus, Beograd, str. 2.

zahvaljujući napretku ljudskoj kreativnosti, nauci i tehnologiji.⁴ Intelektualna svojina predstavlja kreacije uma, kao što su pronalasci, literalna i umetnička dela, simboli, imena, slike, dizajn u trgovini, i slično.

Intelektualna svojina je opšti, pravno-tehnički pojam za određene kreacije ljudskog uma i komercijalne simbole koji predstavljaju bestelesna dobra. Ova nematerijalna dobra mogu da uživaju zaštitu na osnovu različitih nivoa isključivih prava koja su slična svojinskim, što omogućuje komercijalizaciju i eksploataciju tih dobara na tržištu. Na primer, u ručnom satu suštinski kvalitet, tehnološki, funkcionalni sadržaj zasnovan je na pronalasku, vizuelni izgled sata, ukrasni kvalitet na industrijskom dizajnu, a njegov komercijalni simbol kao žig, kao znak razlikovanja, određuje njegov tržišni kvalitet.⁵

1. Podela intelektualne svojine

Kao što postoji veliki broj definicija intelektualne svojine tako postoji i veliki broj podela iste. Međutim, najčešće se intelektualna svojina deli na dve kategorije:

1. Industrijska svojina, koja uključuje patente za pronalasci, žigove, industrijski dizajn i geografske oznake.
2. Autorsko pravo, koje uključuje književna dela kao što su romani, poezija i drame, filmovi, muzička dela, umetnička dela kao što su crteži, slike, fotografije i skulpture i arhitektonski dizajn. Autorskom pravu se pridružuju prava srodna autorskom pravu koja uključuju prava umetnika izvođača na njihova izvođenja, prava proizvođača fonograma i prava organizacija za radiodifuziju na njihove radio i televizijske programe.⁶

Svetska organizacija za intelektualnu svojinu (WIPO), kao jedna od agencija Ujedinjenih nacija, predstavlja međunarodnu organizaciju koja se bavi poslovima zaštite intelektualne svojine.⁷ U Konvenciji o osnivanju Svetske organizacije za intelektualnu svojinu, u članu 2 stavu 8, se navodi da izraz intelektualna svojina označava prava koja se odnose na:

---

⁴ Jelisavac Sanja, (2006), *Intelektualna svojina – međunarodna trgovina pravima intelektualne svojine*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, str. 15.

⁵ Marković Miodrag, "Opšti uvod u pravo intelektualne svojine", Internet, http://www.zis.gov.rs/upload/documents/pdf_sr/pdf/seminari/6nov2007_uvod_u_pravo_is.pdf, 12/08/2012.

⁶ Kulenović Grujić Emina, urednik, (2009), *Šta je intelektualna svojina*, WIPO i Zavod za intelektualnu svojinu Republike Srbije, Albatros plus, Beograd, str. 2.

⁷ „Konvencija o osnivanju Svetske organizacije za intelektualnu svojinu“ je zaključena 14. jula 1967. godine u Stokholmu. Naziv organizacije na engleskom je WIPO — *World Intellectual Property Organization* ili na francuskom OMPI — *Organisation Mondiale de la Propriete intellectuelle*.

1. književna, umetnička i naučna dela;
2. interpretacije umetnika interpretatora i izvođenja umetnika izvođača, fonograme i radio-difuzne emisije;
3. pronalaska na svim poljima ljudske delatnosti;
4. znakove razlikovanja (žigovi, oznake porekla);
5. industrijsko oblikovanje odnosno dizajn (modeli, uzroci);
6. zaštitu od neloyalne konkurencije;
6. naučna otkrića;
7. kao i ostala prava, koja proizilaze iz intelektualnog stvaralaštva u industriji, nauci, književnosti i umetnosti.⁸

Sporazum o trgovinskim aspektima prava intelektualne svojine (TRIPS sporazum) je jedan od tri ključna sporazuma na kojima počiva Svetska trgovinska organizacija (WTO). Prema Sporazumu o trgovinskim aspektima prava intelektualne svojine pojam intelektualna svojina obuhvata:⁹

1. autorsko i srodna prava;
2. žigove;
3. geografske oznake;
4. industrijske modele i uzorke;
5. patente;
6. šeme (topografije) integrisanih kola;
7. zaštitu neotkrivenih informacija;
8. kontrolu prakse ograničavanja konkurencije u ugovorima o licenci.¹⁰

TRIPS sporazum je stvoren u želji da se smanje poremećaji i smetnje u međunarodnoj trgovini. Ovaj sporazum, uzimajući u obzir potrebu za unapređenjem efikasne i odgovarajuće zaštite prava intelektualne svojine, obezbeđuje mere i postupke za zaštitu prava intelektualne svojine tako da one same ne postanu smetnja legitimnoj trgovini. Sprovođenje TRIPS sporazuma zauzima posebno mesto u sistemu Svetske trgovinske organizacije. Uobičajeno je da međunarodni sporazumi prepuštaju ugovornim stranama da uspostave

---

⁸ WIPO Publication No.476(E), WIPO, Internet, <http://www.wipo.org/about-ip/en/iprm/index.htm>, 10/12/2002.

⁹ Na engleskom jeziku: TRIPS Agreement — *Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights*.

¹⁰ *Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights*, Geneva, 15 April 1994, Internet, http://www.projuris.org/konvencije_i_s.htm, 15/10/2002.

metode i načine implementacije i sprovođenja svojih međunarodnih obaveza. TRIPS sporazum međutim obavezuje članice WTO da obezbede efikasnu akciju protiv bilo kog akta kojim se narušavaju prava intelektualne svojine. Na ovaj način Sporazum identifikuje tri glavna sektora gde ovaj cilj mora biti ostvaren: građanska, administrativna i kriminalna procedura. Posebne odredbe su predviđene za privremene i granične mere. Međutim, ni TRIPS ne predviđa kompletnu harmonizaciju domaćih procedura i pravnih lekova, već samo postavlja minimum standarda sa kojima se članice WTO moraju složiti. Bilo koja zemlja može da prema svojim potrebama uvede i strožije mere nego što su predviđene Sporazumom.¹¹

Prema tome međunarodna regulativa intelektualne svojine ima za cilj da se sporovi vezani za trgovinske aspekte prava intelektualne svojine rešavaju putem multilateralnih postupaka. Takođe je uspostavljen i odnos uzajamne podrške između WTO i Svetske organizacije za intelektualnu svojinu

Sa druge strane, u zakonodavstvu Republike Srbije, vrši se podela i posebno se štite sledeća prava intelektualne svojine:

1. patenti;
2. žigovi;
3. dizajn;
4. oznake geografskog porekla;
5. topografije integrisanih kola;
6. poslovne tajne;
7. autorsko pravo i srodna prava.

Naše zakonodavstvo na polju intelektualne svojine već duži niz godina prolazi kroz proces usklađivanja sa međunarodnim normama. Kako se prilikom saradnje sa svetom na ovom polju očekuje jačanje zaštite prava intelektualne svojine i naše zakonodavstvo ide u tom smeru. Pošto su strateški ciljevi Srbije priključivanje Evropskoj uniji i Svetskoj trgovinskoj organizaciji tako je i pravna regulativa intelektualne svojine usaglašavana sa zakonodavstvom Evropske unije i TRIPS sporazumom.

2. Zaštita intelektualne svojine

U međunarodnoj trgovini se sve više pridaje značaj pitanjima intelektualne svojine. Da bi se nesmetano uspostavljali trgovinski odnosi u vezi intelektualne

---

¹¹ TRIPS Agreement, *Enforcement of intellectual property rights*, European Commission, Italy, 2000, p. 4.

svojine razvila se i pravna regulativa. Same pojave i odnosi u društvu u vezi intelektualne svojine regulišu se putem prava intelektualne svojine. Predmet zaštite prava intelektualne svojine su duhovne tvorevine i pravo tvorca, autora, na rezultate svog intelektualnog stvaralaštva, odatle i potiče naziv intelektualna svojina.¹² Intelektualna svojina (*intellectual property*) se prvi put spominje u sačuvanoj presudi okružnog suda američke savezne države Masačusets iz 1845. godine. Presuda se smatra prvim pisanim izvorom, koji sadrži termin intelektualne svojine. U pravnoj teoriji i literaturi Francuske, godinu dana kasnije izraz intelektualna svojina (*propriété intellectuelle*), prvi put je upotrebio Alfred Nion u svom delu "*Droits civils des auteurs, artistes et inventeurs*", što pruža dokaze pretpostavci da je ovaj izraz bio u upotrebi i ranije.

Prava intelektualne svojine su kao i bilo koja druga vlasnička prava – ona dopuštaju stvaraocu, ili vlasniku patenta, žiga ili autorskog prava da ima koristi od svog rada ili investicije. Ova prava su izložena u članu 27. Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, koja ističe pravo na korist od zaštite moralnih i materijalnih interesa koji proizilaze iz autorstva nad bilo kojom naučnom, književnom ili umetničkom produkcijom. Značaj intelektualne svojine je prvi put priznat u Pariskoj konvenciji za zaštitu industrijske svojine iz 1883. godine i Bernskoj konvenciji za zaštitu književnih i umetničkih dela iz 1886. godine. Svetska organizacija za intelektualnu svojину administrira sa oba ova ugovora.¹³

Zaštita prava intelektualne svojine ima dugu međunarodnu tradiciju. Već više od sto godina međunarodne konvencije su pružale međunarodno priznata pravila i standarde u pokušaju da stvore balans između sa jedne strane prava kreatora i sa druge strane interesa korisnika. Zahvaljujući vrlo ranom međunarodnom regulisanju i stvaranju multilateralnih konvencija, područje intelektualne svojine jedna je od retkih grana prava koja uživa visok stepen usaglašenosti u većini pravnih sistema. Zajednička i obavezujuća pravila oduvek su bila neophodna da bi se obezbedila stabilno i poznato okruženje kako za kreatore tako i za korisnike intelektualnih dela.

Osnovni izvor međunarodnog prava intelektualne svojine je Konvencija o osnivanju Svetske organizacije za intelektualnu svojinu.¹⁴ Pored Konvencije o

---

¹² Besarović, Vesna, (2000), *Intelektualna svojina, industrijska svojina i autorsko pravo*, Čigoja štampa, Beograd, str. 23.

¹³ Kulenović Grujić Emina, urednik, (2009), *Šta je intelektualna svojina*, WIPO i Zavod za intelektualnu svojinu Republike Srbije, Albatros plus, Beograd, str. 3.

¹⁴ „Konvencija o osnivanju Svetske organizacije za intelektualnu svojinu“ je zaključena 14. jula 1967. godine u Stokholmu. Naziv organizacije na engleskom je WIPO — *World Intellectual Property Organization* ili na francuskom OMPI — *Organisation Mondiale de la Propriete intellectuelle*.

osnivanju Svetske organizacije za intelektualnu svojinu danas najznačajniji međunarodni ugovor iz materije intelektualne svojine je Sporazum o trgovinskim aspektima prava intelektualne svojine koji su potpisale sve zemlje članice Svetske trgovinske organizacije.¹⁵

Pored međunarodnih konvencija svaka država posebno u svom zakonodavstvu reguliše prava intelektualne svojine. Međutim, zaštita koja nije dobro odmerena sa stanovišta društvenog i privatnog interesa može da donosi troškove državi. Troškovi neodgovarajuće zaštite intelektualne svojine proističu iz gubljenja interesa stranih firmi da unose inovacije u zemlju gde postoji neodgovarajuća zaštita, potencijalni neto gubitak inicijative za svaki pronalazački rad, odbijanje stranih firmi da transferišu vrhunsku tehnologiju, opadanje stranih direktnih investicija, i drugo.¹⁶

Sama zaštita intelektualne svojine ne obezbeđuje obavezno razvoj i zdravu konkurenciju. Opravdanost jače u odnosu na slabiju zaštitu je pitanje koje je potrebno stalno iznova postavljati i preispitivati. Moguće rešenje bi bilo u skraćivanju trajanja zaštite, ali ne ispod minimuma koji stimulise stvaralaštvo i u revidiranju obima ograničenja koje odobravanje prava implicira, što bi neminovno vodilo ka menjanju postojećeg koncepta pravne isključivosti.¹⁷ Kako su i same kreacije ljudskog uma stalno u nastajanju tako je i materija ustupanja, transfera i primene intelektualne svojine veoma dinamična, pa se i regulativa stalno prilagođava novim potrebama.

U Republici Srbiji zaštita intelektualne svojine je regulisana putem više zakona, uredbi i potpisanih međunarodnih sporazuma. Noseći zakoni iz oblasti intelektualne svojine u zakonodavstvu Srbije su: Zakon o autorskom i srodnim pravima, Zakon o patentima, Zakon o žigovima, Zakon o pravnoj zaštiti industrijskog dizajna, Zakon o oznakama geografskog porekla, Zakon o zaštiti topografija integrisanih kola i Zakon o zaštiti poslovne tajne.¹⁸ Radi bolje i efikasnije zaštite prava intelektualne svojine donešeni su i prateći zakoni, pre svega Zakon o

---

¹⁵ Na engleskom jeziku: TRIPS Agreement — *Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights*.

¹⁶ Binley Moris, *Intellectual Property Rights: a Strategic Instrument of Developing Nations*, Toronto, 1991, p. 5.

¹⁷ Hettinger Edwin, *Justifying Intellectual Property, Public Affairs*, vol.v18/1989, Princeton, 1989, p. 3.

¹⁸ Zakon o autorskom i srodnim pravima, "Službeni glasnik RS", br. 104/2009 i 99/2011 od 27.12.2011. godine; Zakon o patentima, "Službeni glasnik RS", br. 99/11 od 27. decembra 2011. godine; Zakon o žigovima, "Službeni glasnik RS", br. 104/2009 od 16.12.2009. godine; Zakon o pravnoj zaštiti industrijskog dizajna, "Službeni glasnik RS", br. 104/2009 od 16.12.2009. godine; Zakon o oznakama geografskog porekla, "Službeni glasnik RS", br. 18/2010 od 26.03.2010. godine; Zakon o zaštiti topografija integrisanih kola, "Službeni glasnik RS", br. 104/09 od 16.

upravnim sporovima, Zakon o opštem upravnom postupku i Zakon o posebnim ovlašćenjima radi efikasne zaštite prava intelektualne svojine.¹⁹

3. Međunarodni tokovi intelektualne svojine

Stalni napredak na polju intelektualne svojine i širenje primene novih pronalazaka imaju veoma značajan uticaj na svetsku privredu. Na globalnom planu dolazi do uvećane stope tehnološke inovacije, do poplave novih naučnih i tehnoloških dostignuća na širokom broju polja, kao što su telekomunikacije, biotehnologija i nove materije. Značajna napredovanja u osnovnim naukama i redukovanje cene manipulacije znanjem usled upotrebe kompjutera, važni su činioци koji doprinose ubrzanju pronalazaka i inovacija. Cena prenošenja i posebno skladištenja znanja opada. Intenzivirana međunarodna konkurencija stimulisala je naučne i tehnološke inovacije, kao i ubrzanje tempa tehnoloških promena. Inovacije, znanje, kreacije ljudskog uma i tehnologija su postale najpresudniji faktor ekonomskog razvoja i međunarodne konkurentnosti.²⁰

Velika prednost intelektualne svojine je široka primenljivost novih proizvoda u svim oblastima proizvodnje i trgovine. Prava intelektualne svojine, naročito u računarstvu i elektronici, relevantna su za široki dijapazon ekonomskih procesa i aktivnosti. Ona nalaze svoju primenu u mnogim sektorima privrede. Procesi automatizacije, kontrole i automatska obrada podataka su revolucionarni i za manufakturu i za usluge. U svim ovim područjima, zahtev za manje veštini i nevestim radom je umanjen. Životni ciklusi i proizvoda i proizvodnih procesa, dramatično su skraćeni – manje vremena prođe između inovacije novog proizvoda ili procesa, komercijalizacije tog proizvoda ili procesa, i difuzije tehnologije prema, koliko domaćim, toliko i stranim konkurentima. Ovo smanjenje vremena je za uzvrat dovelo do veće internacionalizacije inovacionih i tehnoloških kretanja i do novih konkurentskih strategija.²¹ Zbog svega toga je i veoma teško ispratiti i statistički evidentirati sve tokove intelektualne svojine u međunarodnim okvirima.

---

¹⁹ Zakon o upravnim sporovima, "Službeni glasnik RS", broj 111/2009 od 29.12.2009. godine; Zakon o opštem upravnom postupku, "Službeni list SRJ", br. 33/97 i 31/2001 i Službeni glasnik RS, br. 30/2010 od 7.5.2010. godine; Zakon o posebnim ovlašćenjima radi efikasne zaštite prava intelektualne svojine, "Službeni glasnik RS", br. 46/2006 od 2.6.2006. godine i br. 104/2009 od 16.12.2009. godine.

²⁰ Jelisavac Sanja, (2006), *Intelektualna svojina – međunarodna trgovina pravima intelektualne svojine*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, str. 49.

²¹ Bjelić Predrag, Sanja Jelisavac Trošić, Ivana Popović Petrović, (2010), *Savremena međunarodna trgovina*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, str. 263.

Prava intelektualna svojine utiču na tokove međunarodne trgovine kada znanjem intenzivna roba prelazi preko nacionalnih granica. Važnost prava intelektualne svojine za trgovinu raste sve više sa rastom udela znanjem intenzivnih ili visoko tehnoloških proizvoda u ukupnoj svetskoj trgovini koji se udvostručilo između 1980. godine i 1994. godine sa 12% na 24%.²² Razvoj intelektualne svojine u svetu, posebno u razvijenim zemljama doprinosi njihovom daljem razvoju i napretku u privredi tih zemalja. Zemlje koje imaju razvijenu tehnologiju su uvidele da njihove postojeće i buduće komparativne prednosti zavise od sposobnosti da dominiraju industrijskim granama sa visokim učešćem inovacija. Da bi efekti bili maksimalno iskorišćeni bitno je ispratiti ceo proces od nastanka pronalaska pa do njegove komercijalizacije, bilo kroz preduzeće koje je bazirano na komercijalnom iskorišćenju tehnologije ili putem licenciranja tehnologije.

U grafikonu 1 možemo videti kakva je korelacija između registrovanih prava intelektualne svojine u Srbiji i bruto domaćeg proizvoda (BDP). U periodu 2004-2005. godine vidimo opadajući trend registracije patenata, ali uzlazni trend BDP. U periodu 2005-2006. i registracija patenata i BDP imaju uzlazni trend. U narednom periodu 2006-2007. godine registracija patenata stagnira, ali industrijskog dizajna i posebno žiga ima izražen uzlazni trend, dok BDP i dalje raste. Period od 2007-2008 obeležio je i dalje trend rasta BDP, blagog rasta registracije patenata, ali pada registrovanog industrijskog dizajna i registrovanih žigova. Od 2008. godine vidi se uticaj svetske ekonomske krize, jer dolazi do pada BDP, kao i registrovanih prava intelektualne svojine. Posle 2009. godine, sa blagim oporavkom privrede dolazi do postepenog rasta BDP, registrovanih patenata i žigova i znatno izraženijim porastom broja registrovanog industrijskog dizajna. Posmatrajući ova kretanja, još uvek se ne može tvrditi da u Srbiji porast registrovanih prava intelektualne svojine i njihova eventualna primena u privredi imaju značajan uticaj na bruto domaći proizvod.

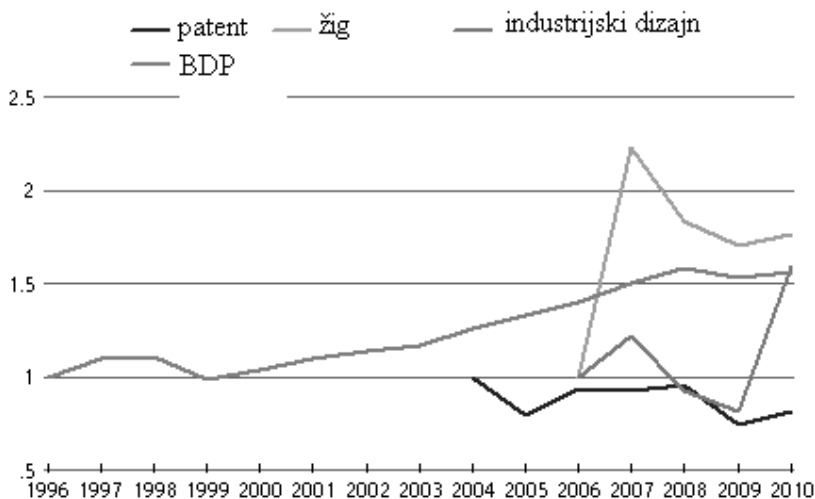
Korisno je uočiti u kojim poljima tehnologije najviše dolazi do prijave patenata, tako da su u grafikonu 2 prikazane patentne prijave u Srbiji posmatrane prema polju tehnologije. Primitićemo da je vodeće polje tehnologije po patentnim prijavama u periodu 1996-2010. godine bilo građevinarstvo, zatim slede motori, pumpe i turbine. Za ovim vodećim poljima tehnologije u kojima se javilo najviše patentnih prijava slede medicinska tehnologija i električne mašine. Očigledno je da se u navedenim poljima tehnologije u Srbiji najpre uočio značaj pravovremene zaštite pronalazaka, a zatim i njihove komercijalne upotrebe.

---

²² Fink Carsten, , Carlos A. Primo Braga, „How stronger protection of intellectual propertz rights affects international trade flows“, u Fink Carsten, Maskus Keith E., Editors, (2005), *Intellectual property and development, Lessons from recent economic research*, IBRD, Washington DC.

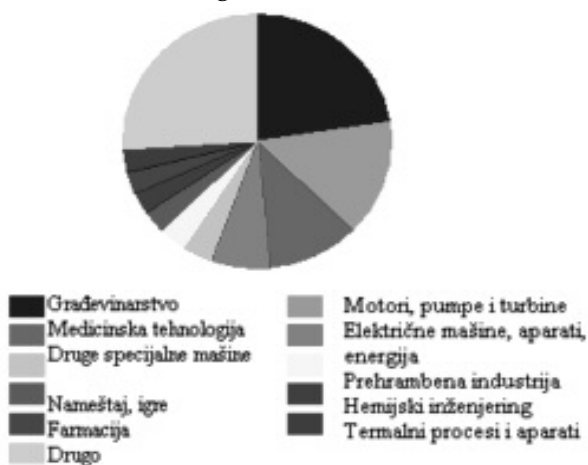

Grafikon 1: Korelacija registrovanih prava intelektualne svojine i BDP u Srbiji, 1996-2010. godine

Izvor: WIPO statistics database, preuzeto iz WIPO, Statistical Country Profiles, Internet, http://www.wipo.int/ipstats/en/statistics/country_profile/countries/rs.html, 07/08/2012.

Grafikon 2: Patentne prijave u Srbiji prema polju tehnologije, 1996-2010. godine

Izvor: WIPO statistics database, preuzeto iz WIPO, Statistical Country Profiles, Internet, http://www.wipo.int/ipstats/en/statistics/country_profile/countries/rs.html, 07/08/2012.

nje u svetu na polju trgovine pravima intelektualne svojine možemo videti prema podacima Svetske trgovinske organizacije. Svetski izvoz takozvanih drugih komercijalnih usluga u 2010. godini iznosio je 1.970 milijardi američkih dolara, što čini 53,3% svetskog izvoza komercijalnih usluga.²³ Polovina od tog izvoza poreklom je iz Evrope, uglavnom iz Evropske unije. Svetski izvoz finansijskih usluga se povećao za 7% u 2010. godini nakon oštrog pada tokom ekonomske krize. Izvoz usluga osiguranja stagnira, dok je izvoz informacionih i kompjuterskih usluga, kao i tantijema i naknada od licenci povećan za 13% odnosno 11% respektivno, u odnosu na 2009. godinu.²⁴ Iznosi isplaćenih tantijema i naknada od licenci dosegao je 245 milijardi američkih dolara u 2010. godini, što je čak za 20 milijardi više nego u 2008. godini.²⁵

Tabela 1: Tantijeme i naknade od licenci, po regionu prijema, 2009. i 2010. godine, izraženi u milijardama američkih dolara i u procentima

	Vrednost		Udeo		Godišnja procentualna promena		
	2009	2010	2005	2010	2005-10	2009	2010
Svet	220	245	100,0	100,0	10	-1	11
Severna	94	100	44,3	40,7	8	-4	6
Južna i	1	1	0,4	0,5	15	-4	7
Evropa	93	101	38,5	41,2	12	6	8
- EU (27)	77	82	32,2	33,5	11	2	7
CIS	1	1	0,2	0,3	22	17	22
Azija	29	39	14,8	15,9	12	-11	34

Izvor: WTO, International Trade Statistics 2011, p.174.

²³ Odrednica druge komercijalne usluge obuhvata sledeće: komunikacione usluge (npr. telekom), građevinarstvo, osiguranje, finansijske usluge, informacione i kompjuterske usluge, tantijeme i naknade od licenci, ostale poslovne usluge, kao i lične, kulturne i rekreativne usluge (npr. audiovizuelne usluge).

²⁴ Tantijeme i naknade od licenci, prema statističkom obuhvatanju Svetske trgovinske organizacije, obuhvataju plaćanja za korišćenje nematerijalne nefinansijske imovine i vlasničkih prava, kao što su patenti, autorska prava, žigovi, industrijski procesi i franšizing

²⁵ WTO, International Trade Statistics 2011, p. 135-7.

U tabeli 1 možemo videti protok naknada od licenci i tantijema prikazan po regionima u svetu i to po destinaciji. Ukupna vrednost isplaćenih tantijema i naknada od licenci u svetu je 2010. godine porasla u odnosu na prethodnu godinu. Ako pogledamo duži period od pet godina, onda možemo izvesti zaključak o uzlaznom trendu međunarodnog prometa naknada od licenci i tantijema u svetu. Po destinaciji najveći prijem tantijema i naknada od licenci ima Severna Amerika, za kojom sledi Evropa, pre svega zemlje Evropske unije. Prema tome vidimo da najveće prihode ostvarene na osnovu patenta, autorskih prava, žiga, industrijskih procesa i franšizinga ostvaruju razvijene zemlje sveta.

Prihode po osnovu naknada od licenci i tantijema tokom 2009 i 2010. godine najviše su ostvarile SAD, EU(27), Japan, Švajcarska, zatim Kanada, Republika Koreja, Singapur, Izrael, Australija i Meksiko. Možemo reći da su navedene zemlje najbolje plasirale svoju kreativnost na međunarodnom tržištu. Sa druge strane, najveći uvoznici intelektualne svojine, odnosno zemlje koje su najviše platile za naknade od licenci i tantijeme, su EU(27), SAD, Japan, Švajcarska, Singapur, Kina, Kanada, Republika Koreja, Ruska Federacija i Tajpej.²⁶ Primetno je da su razvijene zemlje sveta vodeće i po uvozu i po izvozu intelektualne svojine. Razlozi su ti pre svega, što razvijene zemlje najviše ulažu u istraživanje i razvoj, i prednjače u komercijalnoj primeni nove tehnologije. Ove zemlje iz tih razloga i prednjače u zahtevima za što jačom zaštitom intelektualne svojine na međunarodnom nivou i jačoj zaštiti u svakoj državi sveta pojedinačno.

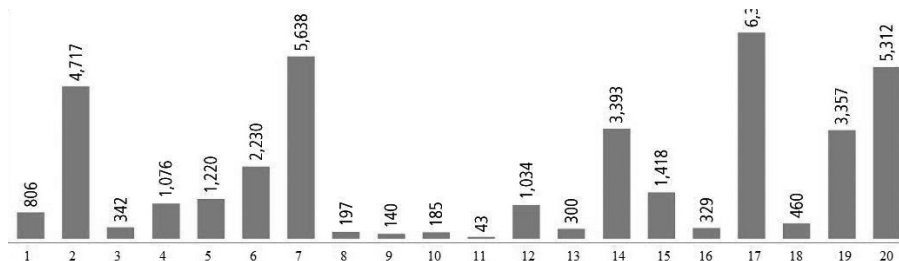
U savremenoj privredi poseban značaj pripada patentima. Veliki broj patenata podstiče razvoj tehnologije i opšti nivo razvoja društva.²⁷ Kada analiziramo patentne prijave u zemljama sa srednjim i niskim dohotkom, u koje spada i Srbija, možemo uočiti da je između 2009. i 2010. godine skoro dve trećine zemalja registrovalo rast u broju primljenih patentnih prijava. Najveći rast je ostvarila Kina sa 24%, što je duplo veći rast nego što ga je ostvario Evropski zavod za patente (EPO), koji je na drugom mestu. SAD su u ovom periodu takođe ostvarile rast nakon perioda stagnacije tokom 2009. godine. Francuska, Meksiko, Australija, Brazil, EPO, Republika Koreja i Ruska Federacija su takođe ostvarile rast nakon pada tokom 2009. godine. Sa druge strane, Nemačka, Kanada, Velika Britanija, Hong Kong i Japan i dalje imaju prisutan trend smanjenja broja primljenih patentnih prijava.

---

²⁶ WTO, International Trade Statistics 2011, p.174.

²⁷ Bjelić Predrag, (2008), *Međunarodna trgovina - teorija, poslovanje, politika*, Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta u Beogradu, Beograd, str. 206.

Grafikon 3: Patentne prijave u zemljama sa srednjim i niskim dohotkom, 2010. godina

Napomena: 1 – Alžir, 2 – Argentina, 3 – Bangladeš, 4 – Čile, 5 – Kostarika, 6 – Egipat, 7 – Indonezija, 8 – Kenija, 9 – Kirgistan, 10 – Letonija, 11 – Madagaskar, 12 – Maroko, 13 – Peru, 14 – Filipini, 15 – Rumunija, 16 – Srbija, 17 – Južnoafrička Republika, 18 – Šri Lanka, 19 – Turska, 20 – Ukrajina.

Izvor: „WIPO IP Facts and Figures 2012“, WIPO Economics & Statistics Series , p. 18.

U cilju da se obezbedi više od jednostavnog rangiranja zavoda za intelektualnu svojinu i da pokaže aktivnost podnošenja patentnih prijava na širem geografskom području grafikon 3 daje ukupan broj patentnih prijava u izabranim zemljama sa srednjim i niskim dohotkom u 2010. godini. Ove zemlje su izabrane na osnovu geografske distribucije i dostupnosti podataka. Najviše patentnih prijava određenoj kancelariji za zaštitu intelektualne svojine prijavljeno je u Južnoafričkoj Republici. Po broju patentnih prijava zatim slede Indonezija, Ukrajina i Argentina, sve sa preko 4.000 patentnih prijava. Srbija se nalazi na začelju sa 329 patentne prijave u 2010. godini. Po broju patentnih prijava Srbija se nalazi u rangu sa Bangladešom i Peruom, a manji broj prijavljenih patenata od Srbije imaju Kenija, Kirgistan, Letonija i Madagaskar. (Tabela 2)

Stepen uspeha razvoja intelektualne svojine kao rezultat kreativnosti i primenljivosti te kreacije u korisne i komercijalne svrhe se ogleda kroz prijave prava intelektualne svojine. Prema podacima koje ima Svetska organizacija za intelektualnu svojinu Srbija je tokom 2010. godine imala 329 patentnih prijava, što je u poređenju sa zemljama regiona prosek (tabela 2). Manji broj patentnih prijava su imale Crna Gora (159), Bosna i Hercegovina (65), Hrvatska (278) i Bugarska (260), dok je Rumunija ostvarila daleko najveći broj prijava (1.418). U poređenju sa razvijenim zemljama i to je mali broj, jer je, na primer, u SAD prijavljeno 490.226 patenata, a u Japanu je ostvareno 344.598 patentnih prijava. Nemaju sve zemlje u svojim zakonodavstvima pojam malog patenta, pa je

Tabela 2: Prijave prava intelektualne svojine u odabranim zemljama
2010. godine

Zavod	Prijave			
	Žig	Patent	Industrijski	Mali patent
Evropski zavod za	/	150.961	/	/
Ruska federacija	206.963	42.500	3.997	12.262
Japan	192.496	344.598	31.756	8.679
SAD	377.964	490.226	29.059	/
Kina	1.080.769	391.177	421.273	409.836
Albanija	8.774	341	183	1
Bugarska	20.201	260	226	178
Rumunija	31.122	1.418	487	73
Slovenija	10.764	453	176	12
Hrvatska	21.886	278	780	112
Bosna i Hercegovina	12.563	65	243	/
Crna Gora	9.600	159	266	/
Srbija	17.212	329	329	101

Izvor: „WIPO IP Facts and Figures 2012“, WIPO Economics & Statistics Series , p. 35-8.

shodno sa time i registracija istog, tako da je u Srbiji ostvarena 101 prijava, što je i prosek zemalja regiona koje priznaju mali patent. Razvijene zemlje sveta su i ovde ostvarile daleko bolje rezultate.

Kada pogledamo prijave žiga tokom 2010. godine Srbija ih je imala 17.212, što se približava broju koje su ostvarile Hrvatska (21.886) i Bugarska (20.201), ali je daleko od Rumunije (31.122), i još dalje od razvijenih zemalja Japana (192.496), SAD (377.964). U pogledu prijave žiga Kina je na prvom mestu sa neverovatnih 1.080.769 prijava.

Tokom 2010. godine Srbija je imala 329 prijava industrijskog dizajna. U našoj zemlji nema dovoljno interesovanja za razvoj i zaštitu industrijskog dizajna koji je presudan za konkurentnost većine preduzeća. Industrijski dizajn u svetu je odlučujuća strateška odrednica svakog preduzeća, ali da u toj oblasti većina zemalja u regionu ima slabe rezultate. Izgled proizvoda najviše utiče na izbor

kupca, a svake godine se povećava broj prijava za zaštitu. Kina prednjači sa 421.273 prijave industrijskog dizajna. U svetu, a posebno kod razvijenih zemalja sve veća pažnja se posvećuje tzv. "zelenom dizajnu", odnosno novim rešenjima u toj oblasti koja doprinose održivosti životne sredine. Naša zemlja ima potencijala da se ugleda na ovaj svetski trend

Zemlje regiona, uključujući tu i Srbiju zaostaju za razvijenim zemljama sveta u pogledu razvoja i komercijalne upotrebe prava intelektualne svojine, tako da je na ovom polju moguć i potreban napredak. Ljudska kreativnost, posebno ona koja ima ekonomsku isplativost, koja se ogleda u prijavljenim i registrovanim pravima intelektualne svojine, je nešto što treba podsticati u Srbiji. Evidentirana prava intelektualne svojine imaju najveće šanse da ostvare upotrebnu vrednost.

Međunarodne prijave intelektualne svojine pokazuju ozbiljnu nameru i planove domaćih proizvođača da plasiraju svoje proizvode intelektualne svojine u inostranstvu. Zato je neophodno videti gde se na tom polju pozicionirala Srbija. Ugovor o saradnji u oblasti patenata (PCT) je međunarodni ugovor zaključen 1970.

Tabela 3: Međunarodne prijave PCT, Haški i Madridski sistem, po poreklu 2011. godine

Zavod	Međunarodne prijave		
	PCT ²⁸	Madrid	Hag
Kancelarija za harmonizaciju	/	5.859	/
Ruska federacija	946	1.652	1
Japan	38.873	1.538	/
SAD	48.896	4.791	229
Kina	16.403	2.149	5
Albanija	/	/	/
Bugarska	28	189	16
Rumunija	20	76	4
Slovenija	125	183	15
Hrvatska	47	218	19
Bosna i Hercegovina	6	21	2
Crna Gora	2	10	/
Srbija	19	163	15

Izvor: „WIPO IP Facts and Figures 2012“, WIPO Economics & Statistics Series, p. 39.

²⁸ Ugovor o saradnji u oblasti patenata, na engleskom jeziku: *Patent Cooperation Treaty* (PCT).

godine u Vašingtonu, čiji je cilj saradnja zemalja na podnošenju patentnih prijava, utvrđivanju stanja tehnike u postupku patentiranja, ispitivanju prijava i širenju tehničkih informacija koje su sadržane u njima. Izvan mehanizma koji je uspostavljen ovim Ugovorom, jedini način da se obezbedi patentna zaštita za isti pronalazak u više zemalja, jeste podnošenjem odvojenih patentnih prijava u svakoj zemlji pojedinačno, što iziskuje ponavljanje posla. Tako da je Ugovor o saradnji u oblasti patenata ustanovio sistem čiji je cilj da, u interesu korisnika patentnog sistema i nacionalnih patentnih administracija, pojednostavi, pojeftini i učini efikasnijim obezbeđenje patentne zaštite za isti pronalazak u više zemalja.²⁹ U Srbiji je putem PCT prijavljeno 19 patenta, što je na nivou svih zemalja regiona, osim Slovenije koja je 2011. godine imala 125 prijava (tabela 3).

Madridski aranžman predviđa sistem međunarodne registracije žigova, po kome se podnošenjem jedne međunarodne prijave dobija istovremeno pravna zaštita u onim zemljama članicama Aranžmana u kojima podnosilac prijave želi pravnu zaštitu. Prijava se podnosi putem nacionalne administracije u zemlji porekla podnosioca prijave.³⁰ U Zavodu za intelektualnu svojinu Srbije 2011. godine podneseno je 163 prijave za međunarodnu registraciju žigova putem Madridskog aranžmana. Ovaj broj prijava, kao i kod drugih zemalja regiona, je daleko manji nego kod razvijenih zemalja, npr. EU 5.859 prijava, SAD 4.791 i Japan 1.538.

Haškim sporazumom o međunarodnom prijavljivanju industrijskih uzoraka i modela od 1925. godine, ustanovljen je sistem međunarodnog prijavljivanja i registrovanja dizajna kojim je omogućeno da se na osnovu jedne međunarodne prijave dizajna ostvari zaštita dizajna u više zemalja odjednom, uz minimalne formalnosti i troškove. Sada postoje tri važeća dokumenta Haškog sporazuma i to Londonski akt iz 1934. godine, Haški akt iz 1960. godine i Ženevski akt iz 1999. godine. Međutim, postoji tendencija da, sa pristupanjem država članica Londonskog i Haškog akta novom Ženevskom aktu, postojeći Londonski i Haški akt prestanu da važe.³¹ Međunarodna zaštita proizvodi iste efekte kao da je zahtev za registraciju podnet u svakoj od zemalja potpisnica osim ukoliko zaštitu odbije odgovarajući organ te zemlje. Srbija ima 15 prijava industrijskog dizajna putem Haškog sporazuma u 2011. godini. U Srbiji kao i kod drugih zemalja sveta manje je zastupljeno međunarodno prijavljivanje

---

²⁹ Jelisavac Sanja, (2006), *Intelektualna svojina – međunarodna trgovina pravima intelektualne svojine*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, str. 107.

³⁰ Jelisavac Sanja, (2006), *Intelektualna svojina – međunarodna trgovina pravima intelektualne svojine*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, str. 109.

³¹ Jelisavac Sanja, (2008), „Ženevski akt Haškog sporazuma o međunarodnoj registraciji industrijskog dizajna“ *Evropsko zakonodavstvo, br 25-26*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, str. 67.

industrijskog dizajna u poređenju sa prijavama industrijskog dizajna u domaćim kancelarijama za intelektualnu svojinu.

Što se tiče primeljivosti inovacija udeo ukupne zaposlenosti u proizvodnji zasnovanoj na srednjoj i visokoj tehnologiji i udeo zaposlenosti u visokotehnoloških uslugama u Srbiji znatno zaostaju iza nivoa EU25, pa čak i za nivoom susednih Bugarske i Rumunije (osim kada je reč o visokotehnološkim uslugama u Rumuniji, gde Srbija bolje stoji).³² Preliminarni podaci iz pregleda i analize inovacija u srpskim preduzećima pokazuju da, u celini gledano, srpska preduzeća smatraju da su veoma aktivna kada je reč o inovativnosti (što je iznad uporedivih podataka za prosek EU25). Međutim, u praksi stope ulaganja u inovacije su veoma niske, a većina svih inovacionih aktivnosti fokusirana je na kupovinu opreme i mašina i obuku za rukovanjem tom opremom i mašinama. Ta faza širenja novih i savremenih tehnologija u srpskim preduzećima već je bila primećena i u većini drugih tranzicionih privreda.³³

U najnovijem izveštaju Globalnog inovacionog indeksa u izdanju Svetske organizacije za intelektualnu svojinu i organizacije INSEAD Srbija je rangirana na visoko sedmo mesto po efikasnosti inovacija koje se meri globalnim indeksom efikasnosti inovacija (tabela 4). Globalni indeks efikasnosti inovacija se dobija kao odnos subindeksa proizvodnje inovacija i subindeksa ulaganja u inovacije. (*innovation output sub-index, innovation input sub-index*). Osim toga Srbija je ocenjena kao zemlja koja ima snažnu proizvodnju inovacija uprkos slabom inovacionom okruženju. Ovaj pokazatelj je osmišljen tako da na njega nema uticaj stepen razvijenosti posmatrane privrede. Prilikom dublje analize međutim treba imati u vidu i druge pokazatelje, kao što su globalni inovacioni indeks i subindeksi proizvodnje inovacija i ulaganja u inovacije, da bi se videla celokupna slika. Relativno dobri rezultati u indeksu inovacione efikasnosti se mogu postići i sa slabim ulaganjem u inovacije, a ne samo sa dobrom proizvodnjom inovacija.

Zemlje koje zauzimaju prvih deset mesta na rang listi po efikasnosti inovacija su zemlje koje uspešno premošćavaju relativne slabosti u svojim subindeksima ulaganja u inovacije, a i sa značajnim rezultatima u proizvodnji inovacija.

Što se tiče zemalja koje su ostvarile najbolje inovacione rezultate, koji se mere globalnim indeksom inovacija, već drugu godinu zaredom ovu grupu predvode Švajcarska, Švedska i Singapur od 141 rangirane zemlje.³⁴ Srbija se mereno prema globalnom indeksu inovacija nalazi na 46 mestu u svetu i na 30 mestu u

---

³² UNCTAD, 2008, www.unctad.org.

³³ Povrenović Dragan, (2011), *Analiza inovacione delatnosti u Srbiji*, Zavod za intelektualnu svojinu, Beograd, str. 10.

³⁴ Soumitra Dutta, Editor, (2012), *The Global Innovation Index 2012*, WIPO, INSEAD, p. 8.

Tabela 4: Indeks efikasnosti inovacija

Rang	Zemlja	Efikasnost	Rang				Stanovništvo US\$ million	GNP per capita
			ulaganje u inovacije	proizvodnja inovacija	dohodna grupa	regionalna grupa		
1	Kina	1,13	55	19	UM 1	SEAO 1	1.348,1	8.394,1
2	Indija	1,10	96	40	LM 1	CSA 1	1.206,9	3.703,5
3	Moldavija	1,08	79	30	LM 2	EUR 1	3,6	3.383,0
4	Malta	1,03	27	4	HI 1	EUR 2	0,4	25.782,7
5	Švajcarska	1,01	4	1	HI 2	EUR 3	7,8	43.508,6
6	Paragvaj	0,94	103	62	LM 3	LCN 1	6,5	5.548,9
7	Srbija	0,93	65	36	UM 2	EUR 4	7,4	10.661,3
8	Estonija	0,93	24	8	HI 3	EUR 5	1,3	20.182,1
9	Holandija	0,92	15	3	HI 4	EUR 6	16,7	42.330,7
10	Šri Lanka	0,92	115	76	LM 4	CSA 2	20,5	5.609,4

Izvor: Soumitra Dutta, Editor, (2012), The Global Innovation Index 2012, WIPO, INSEAD, p. 22.

Napomena: klasifikacija po dohotku Svetske banke iz 2012 godine, LI - niski dohodak, LM – donji srednji dohodak, UM - gornji srednji dohodak, HI – visoki dohodak. Klasifikacija regiona UN od 20. septembra 2011. godine: EUR – Evropa, NAC – Severna Amerika, LCN – Latinska Amerika i Karibi, CSA – Centralna i južna Azija, SEAO – Jugoistočna Azija i Okeanija, NAWA – Severna Afrika i zapadna Azija, SSF – Subsaharska Afrika

Evropi.³⁵ U poređenju sa prethodnom 2011. godinom Srbija je ostvarila skok za 11 mesta na listi u svetu, što je veliki uspeh. Kako je naša zemlja kategorisana kao zemlja sa srednjim dohotkom (*upper middle income*), ona je u poređenju sa drugima iz te kategorije relativno dobro pozicionirana, iza Letonije, Malezije, Kine, Litvanije, Čilea, Bugarske i Crne Gore. Prvih 20 zemalja na rang listi globalnog indeksa inovacija su iz kategorije zemalja sa visokim dohotkom što je i za očekivati. Na ovom primeru možemo uočiti da su visoko razvijene zemlje ostvaruju najbolje inovacione rezultate. Osim toga, možemo istaći da postoji pozitivna korelacija između indeksa inovacione efikasnosti i globalnog indeksa inovacija pa se zaključuje da efikasnije zemlje postižu u proseku bolji rang kod globalnog indeksa inovacija.

³⁵ Globalni indeks inovacija se dobija kao prosek subindeksa ulaganja u inovacije i subindeksa proizvodnje inovacija.

Prema izveštaju Globalnog inovacionog indeksa za 2012. godinu, kada pogledamo rangiranje prema subindeksu ulaganja u inovacije Srbija je zauzela 65 mesto u svetu, a 34 mesto u Evropi.³⁶ Sa druge strane, prema subindeksu proizvodnje inovacija Srbija je zauzela 36 mesto u svetu, a 24 u Evropi.³⁷ Kao zemlja sa srednjim dohotkom ispred Srbije su samo Letonija, Kina i Čile, što je dobar rezultat i predstavlja napredak u odnosu na prethodne godine. Srbija je lošije pozicionirana prema ulaganju u inovacije nego što je po proizvodnji inovacija, tako da se može zaključiti da je potrebno dodatno ulagati u inovacione aktivnosti da bi naša zemlja ostvarila još bolje rezultate u oblasti intelektualne svojine.

Zemlje sa razvijenom privredom ukoliko žele da održe prednost u strateškim sektorima moraju nastaviti sa jačanjem i razvijanjem veza između učesnika u celom inovacionom ciklusu. Sa druge strane, zemlje u razvoju moraju uspostaviti nacionalni model koji održava koherentne veze u inovacionom sistemu. Odgovarajućim politikama i uz dobru koordinaciju napora svih strana, ove koherentne veze bi doprinele daljem razvoju inovacionih procesa.³⁸ Industrijski razvijene zemlje kao i zemlje u razvoju pridaju sve veći značaj pitanjima intelektualne svojine u bilateralnim i multilateralnim trgovinskim procesima. Nakon dugog niza godina kada su razvijene zemlje isticale potrebu i vršile pritisak na manje razvijene da ojačaju zaštitu intelektualne svojine, sada je došlo do načelnog slaganja o potrebi za jačom zaštitom. Pre svega efikasna i odgovarajuća zaštita intelektualne svojine donosi pozitivne efekte na privredni razvoj, pre svega putem promocije kreativnosti, jačanje konkurentnosti, kroz promovisanje investicija, transfer tehnologije i slično. Takođe i na nivou preduzeća jačanje svesti o značaju intelektualne svojine i investiranje u njen razvoj doprinosi većoj stabilnosti, boljem poslovanju, jačanju sigurnosti u poslovanju, privlačenju stranih direktnih investicija i povećanju vrednosti samih preduzeća.

4. Piraterija i falsifikovanje

Kao i u svetu tako i kod nas veliki problem kršenja prava intelektualne svojine predstavljaju piraterija i falsifikovanje. Oni nanose štetu koja se na svetskom nivou meri u milijardama američkih dolara i predstavljaju stalnu pretnju i izvor novih gubitaka.

Falsifikovana roba je definisana kao roba koja nosi, bez autorizacije, žig koji je identičan žigu koji je registrovan za isti tip robe, ili koji se ne razlikuje u

---

³⁶ Soumitra Dutta, Editor, (2012), *The Global Innovation Index 2012*, WIPO, INSEAD, p. 10.

³⁷ Soumitra Dutta, Editor, (2012), *The Global Innovation Index 2012*, WIPO, INSEAD, p. 12.

³⁸ "Top 10 Leaders in the overall Global Innovation Efficiency Index 2012", Internet, http://www.wipo.int/pressroom/en/articles/2012/article_0014.html, 14/08/2012.

dovoljnoj meri od registrovanog žiga, i koji narušava pravo vlasnika žiga. Piratizovana roba je definisana kao roba koja je kopija ili sadrži kopiju napravljena bez pristanka vlasnika prava, ukoliko pravljenje takve robe krši autorsko pravo, srodno pravo ili pravo dizajna.³⁹

Kao posledica bestelesne prirode intelektualnih vrednosti, ne postoje prirodna ograničenja ili vremenska i prostorna ograničenja, iskorišćavanja njihovog otelovljenja, simultano ili sukcesivno od strane više lica bilo gde u svetu. I dok s jedne strane stvaranje i iskorišćavanje intelektualnih vrednosti kao bestelesnih stvari zahteva znatno povećane investicione troškove, vreme, značajan napor i rizik u toku faze istraživanja razvoja i proizvodnje, sa druge strane te stvari je relativno lako i jednostavno imitirati. Ako se imitacija ne sprečava, stvaralac ili inovator takvih intelektualnih vrednosti ne može da povрати sa odgovarajućim profitom svoje kapitalne investicije na tržištu i izgubiće svoju ekonomsku motivaciju i sredstva za dalje inoviranje. Cilj zaštite je da se stvori tržišni mehanizam putem pravnog sprečavanja mogućnosti slobodnog korišćenja tih bestelesnih stvari od strane trećih lica u komercijalne svrhe.⁴⁰ Zaštita rezultata naučnog istraživanja je jedan od osnovnih preduslova za uspešnu komercijalizaciju pronalazaka.

U Srbiji je postignut izvestan napredak u oblasti primene zakona koji štite prava intelektualne svojine tokom 2010. godine. Od oktobra 2010. godine Srbija je članica Evropskog patentnog zavoda. Srbija je osnovala specijalizovane službe, tužioca za krivična dela u oblasti visoke tehnologije, odeljenje za visokotehnološki kriminal, specijalizovanu carinsku jedinicu, poresku jedinicu i poresku policiju, sa ciljem primene zakonskih propisa u ovoj oblasti. Smanjeno je vreme trajanja istrage. Povećana je učestalost provera od strane poreskih inspektora, pri čemu je broj slučajeva krivičnog gonjenja smanjen, što ukazuje na generalno bolje poštovanje zakona. Dodatno su poboljšane zaplene koje sprovode tržišni inspektori. Uprava carina je nastavila da napreduje u primeni prava intelektualne svojine i u potpunosti je ažurirala elektronsku bazu podataka carinskih prekršaja i uvela elektronsko postupanje po zahtevima za zaštitu prava intelektualne svojine. Međutim, neophodno je obezbediti specijalizovanu obuku sudija i sudskih veća. I dalje ostaje nerešeno pitanje neodgovarajućeg skladišnog prostora za falsifikovanu i piratsku robu, kojom se krše autorska i srodna prava ili druga prava industrijske svojine.⁴¹ Sve

---

³⁹ TRIPS Agreement, *Enforcement of intellectual property rights*, European Commission, Italy, 2000, p. 45.

⁴⁰ Marković Miodrag, "Opšti uvod u pravo intelektualne svojine", Internet, http://www.zis.gov.rs/upload/documents/pdf_sr/pdf/seminari/6nov2007_uvod_u_pravo_is.pdf, 25/08/2012.

⁴¹ "Izveštaj o napretku Srbije za 2010. godinu", Evropska komisija str. 32.

savremeniji način konvergencije autorskih dela i informacija uopšte, kao i nove tehnologije komunikacija (npr. satelit, Internet), uticale su na način proizvodnje i korišćenje fonograma i interpretacija, ali na žalost i na sve veću mogućnost i lakše falsifikovanje iste.⁴²

Uopšteno govoreći, Srbija u oblasti prava intelektualne svojine umereno napreduje ka modelu Evropske unije. Kada se radi o primeni zakona, neophodna je bolja koordinacija među nadležnim službama, kao i značajno ulaganje u obuku organa pravosuđa. Prema mišljenju Evropske komisije o Srbiji 2011. godine primena i sprovođenje zakona prepoznati su kao problemi i u oblasti zaštite intelektualne svojine, gde se između ostalog ukazuje da raspodela nadležnosti nije uvek jasna, posebno kada je reč o inspekcijama, i da se saradnja institucija odvija od slučaja do slučaja, umesto na institucionalizovan i predvidiv način. U skladu sa Prelaznim sporazumom Srbija je dužna da najkasnije do januara 2014. godine podigne nivo zaštite intelektualne, industrijske i komercijalne svojine na nivo koji je u Evropskoj uniji. To podrazumeva i efikasna sredstva za sprovođenje navedenih prava.

Pošto smo potpisali Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju, potrebno je da pratimo promene u zakonodavstvu Evropske unije i da primenjujemo one mere koje će nam koristiti da bi se lakše uklopili u evropski zakonodavni prostor. Ukoliko Srbija bude poštovala ove smernice biće joj lakše da se u potpunosti uključi i u evropski istraživački prostor. Osim toga, aktivnosti na polju upravljanja intelektualnom svojinom i transferom znanja mogu dovesti do ostvarivanja socijalnih i ekonomskih dobiti. Mere koje bi se sprovođile trebalo bi da rezultiraju privlačenjem studenata, naučnika kao i dodatnih fondova za finansiranje istraživačkih aktivnosti, a u krajnjem cilju povećanja komercijalne realizacije intelektualne svojine.⁴³

Prioritetni ciljevi Strategije razvoja intelektualne svojine u Srbiji, koji bi trebali da budu ostvareni do 2015. godine, između ostalog predviđaju i da se zahvaljujući povećanom kapacitetu i većoj stručnosti policije, inspekcija, carine, tužilaštva i sudova nivo piraterije i falsifikovanja robe svede na prosek koji postoji u zemljama najnovijim članicama Evropske unije, a da se sve ostale povrede prava intelektualne svojine procesuiraju u najkraćem roku.⁴⁴ U poslednjih šest do sedam godina u Republici Srbiji je primetan napredak u

---

⁴² Jelisavac Sanja, (2008), „WIPO ugovor o interpretacijama i fonogramima”, *Evropsko zakonodavstvo*, br. 23-24, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, str. 60.

⁴³ Jelisavac Trošić Sanja, (2009), „Intelektualna svojina i transfer znanja”, *Evropsko zakonodavstvo*, br. 27-28, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, str. 116.

⁴⁴ Strategija razvoja intelektualne svojine za period od 2011 do 2015. godine, „Službeni glasnik RS”, br. 55/05, 71/05 – ispravka, 101/07, 65/08 i 16/11, str. 9.

suzbijanju i sankcionisanju povreda prava intelektualne svojine. To je teško dokumentovati statističkim podacima, jer se oni, za sada, ne prikupljaju i ne obrađuju na zvaničan i kredibilan način, izuzev od strane Uprave carina koja sprovodi mere sprečavanja uvoza piratske i falsifikovane robe.⁴⁵ Neophodni su dodatni naponi naše zemlje u smislu usklađivanja sa pravnim tekovinama Evropske unije.

Literatura:

1. *Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights*, Geneva, 15 April 1994, Internet, http://www.projuris.org/konvencije_i_s.htm, 15/10/2002.
2. Besarović, Vesna, (2000), *Intelektualna svojina, industrijska svojina i autorsko pravo*, Čigoja štampa, Beograd.
3. Binley Moris, (1991), *Intellectual Property Rights: a Strategic Instrument of Developing Nations*, Toronto.
4. Bjelić Predrag, Sanja Jelisavac Trošić, Ivana Popović Petrović, (2010), *Savremena međunarodna trgovina*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd.
5. Bjelić Predrag, (2008), *Međunarodna trgovina - teorija, poslovanje, politika*, Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta u Beogradu, Beograd.
6. Hettinger Edwin, *Justifying Intellectual Property, Public Affairs*, vol.v18/1989, Princeton, 1989.
7. Jelisavac Sanja, (2006), *Intelektualna svojina – međunarodna trgovina pravima intelektualne svojine*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd.
8. Jelisavac Sanja, (2008), „WIPO ugovor o interpretacijama i fonogramima“, *Evropsko zakonodavstvo*, br. 23-24 , Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd.
9. Jelisavac Sanja, (2008), „Ženevski akt Haškog sporazuma o međunarodnoj registraciji industrijskog dizajna“ *Evropsko zakonodavstvo*, br 25-26 , Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd.
10. Jelisavac Trošić Sanja, (2009), „Intelektualna svojina i transfer znanja“, *Evropsko zakonodavstvo*, br 27-28, , Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd.
11. Fink Carsten, Maskus Keith E., Editors, (2005), *Intellectual property and development, Lessons from recent economic research*, IBRD, Washington DC.
12. Kulenović Grujić Emina, urednik, (2009), *Šta je intelektualna svojina*, WIPO i Zavod za intelektualnu svojinu Republike Srbije, Albatros plus, Beograd.
13. Marković Miodrag, “Opšti uvod u pravo intelektualne svojine”, Internet, http://www.zis.gov.rs/upload/documents/pdf_sr/pdf/seminari/6nov2007_uvod_u_pravo_is.pdf, 12/08/2012.

---

⁴⁵ Strategija razvoja intelektualne svojine za period od 2011 do 2015. godine, „Službeni glasnik RS“, br. 55/05, 71/05 – ispravka, 101/07, 65/08 i 16/11, str. 24.

14. Povrenović Dragan, (2011), *Analiza inovacione delatnosti u Srbiji*, Zavod za intelektualnu svojinu, Beograd.
15. Soumitra Dutta, Editor, (2012), *The Global Innovation Index 2012*, WIPO, INSEAD.
16. Strategija razvoja intelektualne svojine za period od 2011 do 2015. godine, „Službeni glasnik RS”, br. 55/05, 71/05 – ispravka, 101/07, 65/08 i 16/11.
17. TRIPS Agreement, *Enforcement of intellectual property rights*, European Commission, Italy, 2000,
18. “Top 10 Leaders in the overall Global Innovation Efficiency Index 2012”, Internet, http://www.wipo.int/pressroom/en/articles/2012/article_0014.html, 14/08/2012.
19. UNCTAD, 2008, www.unctad.org.
20. *WIPO Publication No.476(E)*, WIPO, Internet, <http://www.wipo.org/about-ip/en/iprm/index.htm>, 10/12/2002.
21. “WIPO IP Facts and Figures 2012”, WIPO Economics & Statistics Series.
22. WIPO, *Statistical Country Profiles*, Internet, http://www.wipo.int/ipstats/en/statistics/country_profile/countries/rs.html, 07/08/2012.
23. WTO, *International Trade Statistics 2011*
24. Zakon o autorskom i srodnim pravima, “Službeni glasnik RS”, br. 104/2009 i 99/2011 od 27.12.2011. godine.
25. Zakon o patentima, „Službeni glasnik RS”, br. 99/11 od 27. decembra 2011. godine.
26. Zakon o žigovima, “Službeni glasnik RS”, br. 104/2009 od 16.12.2009. godine.
27. Zakon o pravnoj zaštiti industrijskog dizajna, “Službeni glasnik RS”, br. 104/2009 od 16.12.2009. godine.
28. Zakon o oznakama geografskog porekla, “Službeni glasnik RS”, br. 18/2010 od 26.03.2010. godine.
29. Zakon o zaštiti topografija integrisanih kola, „Službeni glasnik RS”, br. 104/09 od 16. decembra 2009. godine.
30. Zakon o zaštiti poslovne tajne, “Službeni glasnik RS” br. 72/2011 od 29.9.2011. godine.
31. Zakon o upravnim sporovima, “Službeni glasnik RS”, broj 111/2009 od 29.12.2009. godine.
32. Zakon o opštem upravnom postupku, “Službeni list SRJ”, br. 33/97 i 31/2001 i Službeni glasnik RS, br. 30/2010 od 7.5.2010. godine.
33. Zakon o posebnim ovlašćenjima radi efikasne zaštite prava intelektualne svojine, “Službeni glasnik RS”, br. 46/2006 od 2.6.2006. godine i br. 104/2009 od 16.12.2009. godine.

Sanja Jelisavac Trošić

POSITION OF REPUBLIC OF SERBIA IN THE INTERNATIONAL FLOW OF INTELLECTUAL PROPERTY

Abstract: The international trade is increasingly addressing importance to intellectual property issues. For more than a century international conventions have been providing internationally recognized rules and standards in an attempt to create a balance between the rights of creators on the one hand and on the other hand users' interests. TRIPS Agreement was created in an effort to reduce distortions and impediments to international trade. Steady progress in the field of intellectual property and the expansion of the application of new inventions has a very significant impact on the world economy. Innovation, knowledge, and technology have become the most crucial factor in economic development and international competitiveness. The great advantage of intellectual property is a broad applicability of new products in all areas of production and trade. It is difficult however to statistically process all aspects of intellectual property internationally.

Developed countries are the leading importers and exporters of intellectual property. Regarding Serbia we will analyze the correlation between the registered intellectual property rights and the gross domestic product. We'll show in what fields of technology Serbia have the most patent applications. It is notable that the almost two-thirds of the countries in the world registered growth in the number of patent applications received. Countries in the region, including Serbia lag behind developed countries in terms of development and commercial use of intellectual property, so it is possible in this field and need of improvement. We shall investigate growing trend of international trade licence fees and royalties in a world. Increasing problem of intellectual property piracy and counterfeiting is noticeable in Serbia and in the world.